

LABORATORUL DE FOLCLOR AL ACADEMIEI DE MUZICĂ, TEATRU ȘI ARTE PLASTICE: REALIZĂRI ȘI PERSPECTIVE ȘTIINȚIFICO-DIDACTICE

THE FOLKLORE LABORATORY OF THE ACADEMY OF MUSIC, THEATER AND FINE ARTS: PERSPECTIVES AND SCIENTIFIC-DIDACTIC ACHIEVEMENTS

NICOLAE SLABARI¹,

doctor în studiul artelor și culturologie, lector universitar,
Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice

CZU 781.7:061.62(478)

Articolul prezentat se referă la activitatea Laboratorului de folclor al Academiei de Muzică, Teatru și Arte Plastice, fiind realizată o retrospectivă de existență a acestuia și perspectivele sale științifico-didactice. Se cunoaște că laboratorul are o istorie reflectată în câteva etape de funcționare, astăzi fiind cunoscut ca Laboratorul de folclor cu cel mai mare număr de înregistrări din Republica Moldova. Patrimoniul cultural imaterial pe care îl deține acesta constituie peste 16 mii de creații, stocate pe 1696 benzi magnetice și fișiere audio în format digital, reprezentative pentru diverse etnii conlocuitoare din Republica Moldova. Indiscutabil, perspectivele științifico-didactice ale acestuia constituie un teren imens de cercetare, fiecare temă așteptându-și cercetătorul. În ultimii ani au fost întreprinse mai multe acțiuni de remaniere, laboratorul fiind implicat în activități naționale și internaționale.

Cuvinte-cheie: AMTAP, folclor muzical, Laborator de folclor, istorie, teze, proiecte, articole

¹ E-mail: nicolaeslabari@gmail.com

The present article refers to the activity of the Folklore Laboratory of the Academy of Music, Theater and Fine Arts, being made a retrospective of its existence and its scientific-didactic perspectives. It is known that the laboratory has a history reflected in several stages of operation, nowadays it is known as the Folklore Laboratory with the largest number of records in the Republic of Moldova. Its intangible cultural heritage consists of over 16 thousand creations, stored on 1696 magnetic tapes and audio files in digital format, representative of various cohabiting ethnic groups in the Republic of Moldova. Undoubtedly, its scientific-didactic perspectives constitute a huge field of research, each subject waiting for its researcher. In recent years, several remodelling actions have been undertaken, the laboratory is involved in national and international activities

Keywords: AMTAP, musical folklore, folklore laboratory, history, theses, projects, articles

Introducere

Activitatea Laboratorului de folclor al Academiei de Muzică, Teatru și Arte Plastice a început în anul 1945, odată cu înființarea Cabinetului de folclor al Conservatorului Moldovenesc de Stat din Chișinău (actualmente AMTAP). Acest laborator a cunoscut câteva etape de funcționare (anii 1945-1956, 1964-1994, 1994-2021), trecând prin numeroase transformări, astăzi fiind cunoscut ca Laboratorul de folclor cu cel mai mare număr de înregistrări de elemente ale patrimoniului muzical intangibil din Republica Moldova.

Laboratorul de folclor al AMTAP: aspecte diacronice

Se știe că, până la ultima expediție folclorică (organizată oficial) înregistrată în registrul nr.8, patrimoniul cultural imaterial al laboratorului constituie un număr de peste 16 mii de creații, stocate pe 1696 benzi magnetice, reprezentative pentru diverse etnii conlocuitoare din Republica Moldova, colectate în perioada anilor anii 1964-1994. Astfel, în perioada incipientă, anii 1945-1956, se cunoaște că fondul constituia circa 2.000 creații transcrise la auz de colaboratorii acestuia (laboratorul nu dispunea de aparataj de înregistrare) [1 p. 9]. În această perioadă au activat personalități marcante precum: G. Ciaicovschi-Mereșanu (1919-1999), muzicolog, folclorist, primul laborant al Cabinetului de folclor; B. Cotlearov (1913-1982), compozitor, muzicolog; S. Lobel (1910-1981), compozitor; N. Chiosa (1924-1998), cântăreț, folclorist; O. Tarasenco (1906-1994), pianist, compozitor, muzicolog; Gh. Borș (1898-1984), cântăreț, compozitor, profesor [1 p. 9].

Rodul muncii membrilor laboratorului nu a întârziat să vină, materialele au fost accesibile publicului larg în bibliotecile din republică, fiind editate colecții de folclor precum: *Cântece* (alcătuită și redactată de I. Balan, B. Istru, G. Meniuc, D. Gherșfeld și L. Gurov), *Cântece populare moldovenești* (redactată de E. Lebedeva, cercetătoare de la Conservatorul din Moscova, care, între anii 1923-1935, a realizat expediții în Basarabia, înregistrând circa 300 de creații folclorice).

În 1956, printr-un ordin al Ministerului Culturii și al Consiliului Miniștrilor de atunci, Cabinetul de folclor al Conservatorului Moldovenesc de Stat din Chișinău a fost desființat și, inițial, trebuia să fie trecut în posesia Institutului de Istorie, Limbă și Literatură al Academiei de Științe, însă, în realitate, a ajuns la Arhiva Centrului Republican de Creație Populară (actualmente Centrul Național de Conservare și Promovare a Patrimoniului Cultural Imaterial) și, pe parcursul a circa șase ani (1957-1964), cabinetul nu a mai activat [1 p.10].

O altă etapă de activitate a laboratorului, după cum am menționat mai sus, începe în anul 1964, fiind reluate investigațiile de teren cu aparataj de înregistrare. A fost o perioadă importantă (circa trei decenii), în care, în laborator a fost acumulat un număr impunător de înregistrări de teren, fiind implicați numeroși profesori, studenți, compozitori, muzicologi și instrumentiști: Iu. Țibulschi (n. 1933), compozitoare; S. Stoianov (1934-1997), muzicolog; I. Macovei (1947-2011), compozitor; E. Doga (n. 1937), compozitor; F. Biriucov (1940-2015), muzicolog; O. Negruță (n. 1935), compozitor; G. Ciaicovschi-Mereșanu (1919-1999), muzicolog, folclorist; I. Mironenko, etnomuzicolog, profesor; A. Tamazlăcaru, etnomuzicolog; C. Rusnac (n. 1948), muzicolog, compozitor; V. Panico, jurnalist, scriitor, poet, folclorist; D. Gagauz, compozitor, profesor; A. Raevschi, folclorist, profesor de limba română;

Svetlana Badrajan (n. 1962), muzicolog, profesor, compozitor; D. Bunea, etnomuzicolog, profesor; V. Botnaru (n. 1961), instrumentist, profesor etc. [1 p. 10].

Cele mai cunoscute colecții de folclor editate în această perioadă au fost: *Doine, cântece, jocuri* (1972), *Leru-i ler* (1986), *Romanțe și cântece de lume* semnate de G. Ciaicovschi-Mereșanu; *Trandafir bătut la poartă* (1980) semnată de A. Tamazlăcaru; *Ca la noi în sat* (1981), *Cucușor cu pană sură* (1988) semnate de C. Rusnac; *Busuioc floare cătată* semnată de E. Florea (1982); Și cânt codrului cu drag (1987) semnată de I. Mironenko [1 p.11].

Printre materialele imprimare și conservate de o valoare incontestabilă găsim creații executate de interpreți vocali și instrumentiști, rapsozi populari renumiți, printre care putem menționa: P. Murga din s. Slobodca, r. Orhei (a.n. indicat 1866), Gh. Bobeicodin s. Mileștii Mici, r. Ialoveni (a.n. indicat 1930), Gh. Duminiță din s. Grăsienii Vechi, r. Ungheni (a.n. indicat 1909), Gh. Angheluș din s. Trebisăuți, r. Briceni (a.n. indicat 1910), S. Nenițădin s. Vărativ, r. Râșcani (a.n. indicat 1934) – vioară; V. Cioclea din s. Trebisăuți, r. Briceni (a.n. indicat 1888) – fluier; V. Bejan din s. Vărativ, r. Râșcani (a.n. indicat 1920) – trompetă; V. Grosudin s. Lozova, r. Călărași (a.n. indicat 1890), E. Boghiceanudin raionul Hâncești (a.n. indicat 1873), E. Anastasiu – voce etc. De asemenea, fondul artistic al laboratorului conține înregistrări ale mai multor grupuri instrumentale, vocal-instrumentale și vocale (coruri) la diverse manifestări culturale, ediții ale festivalurilor, examene de stat etc. organizate în acea perioadă, precum și creații reprezentative din repertoriul unor orchestre (de exemplu, orchestra *Folclor* (1969) și interpretii I. Bratu, D. Blajinu – vioară) [2 p. 28]. Un rol esențial în cursul de dezvoltare a laboratorului a fost înființarea Catedrei folclor în aceeași perioadă (1968-1998) la Conservatorul Moldovenesc de Stat din Chișinău (actualmente AMTAP), managerul acesteia fiind G. Ciaicovschi-Mereșanu. Vom menționa că, deși cabinetul a avut o activitate periodică, fiind închis și redeschis de mai multe ori, anume aici a început procesul de cercetare și valorificare a materialelor. Pe lângă studiile efectuate de cercetători, au fost implicați și studenții în cadrul programului didactic universitar, în activități teoretice și practice la ore, organizarea de expediții folclorice, lucrări de diplomă etc. [1 p.11].

Astfel, în această perioadă au fost realizate primele cercetări (fiind consultate și materialele din laborator), care au contribuit la publicarea unor studii incipiente pentru etnomuzicologia din Republica Moldova, printre care găsim lucrările semnate de P. Stoianov: *Молдавский мелос и проблемы музыкального ритма, Ритмика молдавской доины, Вопросы формирования лада в молдавской народной песне* [2 p. 13]; culegerile alcătuite de E. Junghietu și P. Stoianov: *500 melodii de jocuri din Moldova, Cântece și melodii de jocuri populare moldovenești, Folclor muzical din Moldova* [3 p. 19]; culegerea semnată de B. Kotlearov: *О скрипичной культуре Молдавии și Молдавские лютары и их искусство* [2 p. 13]; culegerea semnată de E. Florea: *Музыка народных танцев Молдавии*; culegerea semnată de L. Axionova: *Cântecul popular moldovenesc* [4]; articole semnate de muzicologul S. Țircupova: *О принципах систематизации жанров молдавского песенного фольклора, О строении жанровой системы молдавского песенного фольклора* etc. [2 p. 46].

Se știe că în anii '90 Republica Moldova este recunoscută ca stat independent și sistemul de învățământ, dar și societatea, se confruntă cu un șir de reforme sociale și politice, influențând atât domeniul cultural cât și cel științific.

Deși, în 1994 a fost efectuată ultima expediție folclorică, fondul laboratorului a fost completat sporadic cu materiale audio, însă, în această etapă de activitate, s-a amplificat interesul pentru domeniul de cercetare al fondului. Astfel, în baza materialelor din Laboratorul de folclor, în 1999, Svetlana Badrajan susține teza de doctor în muzicologie, eliberată de Universitatea de Muzică din București (în baza Ordinului Ministerului Educației Naționale Nr. 4703 din 14.10.1999), iar în 2003 același titlu este conferit cercetătorului D. Bunea la Universitatea de Stat a Artelor din Chișinău (actualmente AMTAP).

Aportul Laboratorului de folclor în procesul didactic al AMTAP

Un rol esențial în cercetarea materialelor laboratorului (cabinetului) l-a avut acreditarea Academiei de Muzică, Teatru și Arte Plastice în iulie 2006, care acoperă toate domeniile de învățământ artistic universitar și postuniversitar, iar în iulie 2009 și în anul 2014 a obținut certificatul de acreditare științifică. Astfel, tot mai mult se amplifică interesul pentru cercetare la Catedra muzicologie și compoziție, precum și la catedrele canto popular și instrumente populare, studenții fiind antrenați în cercetări de studiu (la folclor) bazate, în mare parte, pe materialele fondului, sunt susținute examene (de stat), teze de licență, teze de magistrat și doctorat etc. Din păcate, nu a existat o evidență a lucrărilor realizate în cadrul programului de studii universitare și post-universitare, fiind păstrate și accesibile doar tezele din ultimii ani.

Pe parcursul ultimului deceniu, în Laboratorul de folclor al AMTAP au fost întreprinse mai multe măsuri de remaniere a acestuia, fiind necesară stabilirea unui plan strategic la nivel intern (în cadrul AMTAP) și extern (național și internațional, cu participarea membrilor laboratorului la diverse manifestări culturale și științifice).

Pe plan intern, în Laboratorul de folclor sunt gestionate materiale și informații, care servesc drept suport cadrelor didactice în procesul educațional al AMTAP, dar și studenților, la diferite discipline: *Folclor muzical*, *Practica de descifrări folclorice*, *Istoria artei interpretative*, *Practica auditivă*, *Ritualuri populare*. Un aspect separat îl constituie lucrul cu materialele audio ale *Arhivei de folclor*, de care dispune laboratorul, care oferă un teren imens pentru studii și cercetări. Urmare celor notate supra, printre cele mai importante realizări menționăm: *Registrul digital al Arhivei de folclor* (5 volume), monografii, teze de doctorat, masterat, licență, de curs, de asemenea, numeroase articole editate în culegeri de articole științifice și științifico-didactice, naționale și internaționale organizate în Republica Moldova și peste hotarele acesteia etc.

Impactul Laboratorului de folclor al AMTAP în procesul didactic și cel de cercetare în actualitate

Făcând o retrospectivă de activitate a laboratorului din ultima perioadă (1994-2021), putem remarca un șir de realizări și perspective pe care le vom evidenția în continuare. Astfel, au fost realizate:

Monografii: Svetlana Badrajan – *Muzica în ceremonialul nupțial din Basarabia* (2002); N. Slabari – *Folclor muzical din nordul Republicii Moldova. Repertoriul violonistic* (2018).

Teze de doctorat: Svetlana Badrajan – *Cântecul miresei din zona Basarabiei* (București, 1999); D. Bunea – *Colinda din Basarabia: structura și tipologia muzicală* (Chișinău, 2003); E. Tonu – *Particularitățile funcționale și structurale ale cântecului de leagăn din spațiul folcloric al Republicii Moldova* (Chișinău, 2016); Slabari N. – *Repertoriul folcloric pentru vioară din zona de nord a Republicii Moldova* (Chișinău, 2016); V. Drăgoi – *Cântecul propriu-zis din valea Nistrului* (urmează a fi susținută); V. Grib – *Ornamentica în repertoriul lăutarilor violoniști din spațiul folcloric al Moldovei istorice: particularități interpretative* (urmează a fi susținută).

Articole editate în culegeri științifice și științifico-didactice naționale și internaționale: G. Ciacovschi-Mereșanu – *Unele reflecții referitoare la geneza colindei la români și alte popoare*; Svetlana Badrajan – *Procese actuale ale funcționalității cântecului miresei în nunta basarabeană, Nunta în cadrul ciclului vieții, Unele probleme în studierea folclorului muzical nupțial din Basarabia* [6, 7, 8, 9, 10]; D. Bunea – *Tipologia melodică a colindei, Aspecte ale corelației giusto-silabicului cu alte sisteme ritmice în melodia colindei, Rolul cezurii în arhitectonica colindei, Colinda în colecția de folclor „Leru-i ler” de G. Ciacovschi-Mereșanu, Despre corelații funcțional-semantice și structural-muzicale în contextul tratării colindei ca act de comunicare* [11, 12, 13]; E. Sârghi (Tonu) – *Particularitățile ritmice ale cântecului de leagăn din spațiul folcloric al Republicii Moldova* [15]; N. Slabari – *Muzica de joc în repertoriul lăutarilor violoniști din zona de nord a Republicii Moldova* [2]; V. Botnaru – *Studierea și interpretarea muzicii tradiționale în baza cercetării fonogramelor, expedițiilor folclorice* [14]; V. Grib – *Reflecții asupra fenomenului ornamental în repertoriul lăutarilor violoniști din spațiul folcloric al Moldovei istorice* [15].

Teze de magistrat: Ciubotaru V. – *Doina vocală: particularități genuistice și de interpretare* (2007).

Teze de licență: Slabari N. – *Muzica tradițională pentru vioară din zona de nord a Moldovei* (2007); I. Miță – *Unele aspecte de interpretare ale doinei vocale moldovenești – gen reprezentativ al folclorului românesc* (2011); D. Vieru – *Cântecul de cătănie: specie a liricii populare* (2012).

Teze de curs realizate de studenții Catedrei muzicologie și compoziție: D. Ceban – *Viața muzicală a unui sat: pe urmele investigațiilor folclorice în satul Vărătic, raionul Râșcani* (2013); N. Pânzaru – *Doina vocală în colecții de folclor* (2014); M. Langa – *Bocetul: între sacru și profan* (2015); D. Corcodel – *Melodia dansului Banu Mărăcine în proiecție diacronică* (2015); E. Miaun – *Rolul muzicii în cadrul obiceiurilor cu măști din perioada de iarnă* (2017); L. Croitoru – *Aspecte morfologice ale unor specii folclorice din Țigănești, Strășeni* (2018); *Materialele investigațiilor de teren realizate în s. Horești, Anenii Noi (Ialoveni) din Arhiva de folclor a AMTAP*.

Pe plan extern au fost întreprinse mai multe acțiuni de implicare în activități naționale și internaționale, prin aplicarea la mai multe proiecte în cadrul concursurilor organizate de Ambasada SUA în Republica Moldova, AȘM, UNESCO, dar și în cadrul Ministerului Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova. Ca rezultat al eforturilor depuse, Laboratorul de folclor și membrii acestuia au fost implicați direct sau indirect/parțial în numeroase activități: proiectul științific „Conferința internațională *Folclor și post-folclor în contemporaneitate*”, AMTAP (2014-2015); proiectul științific „Conferința internațională *Educația artistică: realizările trecutului și provocările prezentului*”, organizată în cadrul manifestărilor de aniversare a 75 de ani de învățământ artistic superior în Republica Moldova, AMTAP (2015); proiectul științific „*Patrimoniul muzical din Republica Moldova (folclor și creația componistică): actualizare, sistematizare, digitalizare – 15.817.06.08A*”, AMTAP & AȘM (2015-2019), în cadrul căruia a fost organizată și Conferința științifică *Patrimoniul muzical din Republica Moldova (folclor și creația componistică) în contemporaneitate*, AMTAP (2015-2019) etc. [1].

Concluzii

Vom menționa că Laboratorul de folclor al Academiei de Muzică, Teatru și Arte Plastice și-a justificat existența pe parcursul a peste 75 ani prin realizarea a numeroase studii practice și teoretice. Indiscutabil, fondul de înregistrări, pe care îl posedă laboratorul și care a fost colectat pe parcursul a câteva decenii, constituie un tezaur/o valoare cu notă de unicat nu numai în Republica Moldova, ci și pe întreg mapamondul. În cadrul laboratorului s-au dezvoltat și format (și continuă să se dezvolte) specialiști profesioniști care reprezintă astăzi domeniul etnomuzicologiei moderne din Republica Moldova, iar realizările acestora contribuie în mod esențial la cercetarea și valorificarea patrimoniului cultural intangibil. Perspectivele științifico-didactice ale Laboratorului de folclor constituie un teren imens de cercetare, fiecare temă așteptându-și cercetătorul său.

Referințe bibliografice

1. BADRAJAN, S. Din istoria Arhivei de folclor a Academiei de Muzică, Teatru și Arte Plastice din Chișinău. In: BU-NEA, D., BADRAJAN, S., SLABARI, N. *Registrul digital al Arhivei de folclor a Academiei de Muzică, Teatru și Arte Plastice din Chișinău*. Vol. 1. Chișinău: Valinex, 2018, pp. 9–11. ISBN 978-9975-68-351-7. ISBN 978-9975-68-352-4.
2. SLABARI, N. *Folclor muzical din nordul Republicii Moldova: repertoriul violonistic*. Chișinău: Epigraf, 2018. ISBN 978-9975-60-305-8. ISBN 979-0-3480-0359-7.
3. JUNGHIETU, E., STOIANOV, P. *Cântece și melodii de jocuri populare moldovenești*. Chișinău: Știința, 1975.
4. AXIONOVA, L. *Cântecul popular moldovenesc*. Chișinău: Editura de Stat a Moldovei, 1958.
5. CIAICOVSCHI-MEREȘANU, G. Unele reflecții referitoare la geneza colindei la români și alte popoare. In: *Tradiții și inovații în muzica secolului al XX-lea*. Chișinău: Goblin, 1997, pp.127–131. ISBN 9975-9533-0-1.
6. BADRAJAN, S. Aspecte ale funcționalității bocetului. In: *Anuar științific: muzică, teatru, arte plastice, 2005: Învățământul artistic – dimensiuni culturale: conf. de totalizare a activității șt.-didactice a pedagogilor și doctoranzilor AMTAP*, 22 apr. 2005. Chișinău: Grafema Libris, 2005 [i. e. 2007], pp. 216–220. ISBN 978-9975-9501-1-4.
7. BADRAJAN, S. *Muzica în ceremonialul nupțial din Basarabia: Cântecul miresei*. Chișinău: Epigraf, 2002. ISBN 9975-903-53-3.
8. BADRAJAN, S. Nunta în cadrul ciclului vieții In: *Cultura populară și contemporaneitatea*. Chișinău: Tipografia centrală, 2001, pp. 22–34.

9. BADRAJAN, S. Procesele actuale ale funcționalității cântecului miresei în nunta basarabeană In: *Revistă de etnografie, științele naturii și muzeologie: buletin științific*. 2005, nr. 3(16), pp. 242–247. ISSN 1857-0054.
10. BADRAJAN, S. Unele probleme în studierea folclorului muzical nupțial din Basarabia. In: *Centenar Constantin Brăiloiu*. București: Editura Muzicală, 1994, pp. 242–246.
11. BUNEA, D. Rolul cezurii în arhitectura colindei. In: *Pagini de muzicologie*. Univ. de Stat a Artelor din Rep. Moldova. Chișinău, 2001, pp. 76–79. ISBN 9975-9680-1-5.
12. BUNEA, D. Tipologia melodică a colindei In: *Pagini de muzicologie*. Univ. de Stat a Artelor din Rep. Moldova. Chișinău, 2001, pp. 60–67. ISBN 9975-9680-1-5.
13. BUNEA, D. Despre corelația funcțional-semantice și structural-muzicale în contextul tratării colindei ca act de comunicare. In: *Anuar științific: Muzică, Teatru, Arte plastice, 2005*. Învățământul artistic – dimensiuni culturale: conf. de totalizare a activității șt.-didactice a pedagogilor și doctoranzilor AMTAP, 22 apr. 2005. Chișinău: Grafema Libris, 2005 [i. e. 2007], pp. 210–216. ISBN 978-9975-9501-1-4.
14. BOTNARU, V. Studierea și interpretarea muzicii tradiționale în baza cercetării fonogramelor, expedițiilor folclorice. In: *Folclor și postfolclor în contemporaneitate*: conf. intern., 11–12 dec. 2014: rez. lucrărilor. Chișinău: AMTAP, 2014, p. 14. ISBN 978-9975-9617-3-8.
15. Etnomuzicologie. In: *Publicații muzicologice ale profesorilor Academiei de Muzică, Teatru și Arte Plastice: (1946–2016): bibliografie*. Chișinău: AMTAP, 2020, pp. 123–154. ISBN 978-9975-3453-0-9.